

УДК 347.626.6

Олена Нікітюк,*аспірант кафедри нотаріального
та виконавчого процесу і адвокатури
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ САМОЗАХИСТУ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Статтю присвячено проблемам визначення поняття та видів самозахисту права спільної власності подружжя. Проаналізовано та визначено основні підходи до поняття самозахисту, проведено класифікацію способів самозахисту. Зроблено висновок, що поняття самозахисту права спільної власності подружжя об'єднує фактичні та юридичні дії, що застосовуються подружжям (одним із подружжя) для захисту своїх прав у позадоговірних і договірних відносинах, і є тотожним поняттю неюрисдикційної форми захисту. Проаналізовано ускладнення, що виникають під час здійснення самозахисту як подружжям, так і кожним із подружжя окремо.

Ключові слова: самозахист, право спільної власності, подружжя, необхідна оборона, утримання.

Вступ. У центрі уваги вчених, як правило, перебувають юрисдикційні форми захисту, а такий звичний і часто використовуваний на практиці спосіб захисту права власності, у тому числі й у відносинах подружжя, як самозахист, часто незаслужено обділений увагою вчених-юристів. Однак, на наш погляд, саме за спроможністю особи в процесі здійснення своїх прав цивілізовано вдаватися до такого способу захисту, як самозахист, можна говорити про рівень розвитку держави загалом.

На сьогоднішній момент розвитку правової науки увагу юристів-науковців звернено до способів захисту прав. Як правило, здійснення прав реалізується через заходи державного примусу, які застосовуються компетентними органами, однак під час здійснення та захисту сімейних прав суб'єкти прав вибирають самозахист і використовують його як основний механізм захисту належних їм прав спільної власності.

І дійсно, звернення до самозахисту, його затребуваність і застосовність обумовлені простою та доступністю цього способу захисту, який здійснюється без участі юрисдикційних органів і відрізняється високою оперативністю застосування. Самозахист права спільної сумісної власності подружжя варто визнати невід'ємною частиною охоронної системи, а відсутність самозахисту не може бути повною мірою компенсована іншими формами захисту. У сімейному праві та в інших галузях права немає спеціальної вказівки на право людини на самозахист у сформульованому вигляді, але в науці давно зміцнилася думка, що право на самозахист міститься в ст. 55 Конституції України, яка наділяє людину правом захищати свої права і свободи всіма способами, не забороненими законами. Тому справедливо вказану норму Конституції вважати юридичною базою категорії «самозахист».

Окрім питання, пов'язані зі здійсненням самозахисту цивільних прав, у тому числі права спільної власності подружжя, досліджували такі відомі цивілісти: М.В. Антокольський,

В.К. Антошкіна, Т.О. Ариванюк, С.С. Бичкова, Є.А. Бутова, В.П. Грибанов, І.О. Дзера, І.В. Жилінкова, О.В. Каймакова, М.С. Кораблева, Л.В. Липець, В.Ф. Маслов, Ю.В. Нікітіна, Л.М. Пчелінцева, З.В. Ромовська, В.А. Рясенцев, Н.В. Рабинович, Г.А. Свердлик, Е.Л. Струннінг, Ж.С. Труш, Д.І. Фолошня, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса, Є.О. Харитонов, Н.Ю. Христенко, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу особливостей самозахисту права спільної власності подружжя в контексті здійснення та захисту як права спільної власності подружжя, так і окремого майна кожного із подружжя.

Результати дослідження. Категорія «самозахист» у цивільному праві вперше закріплена в чинному Цивільному кодексі України як спосіб захисту цивільних прав, що передбачає захист прав особи без звернення до суду (ст. 19 ЦК України). Звичайно, і раніше, до ухвалення зазначених норм, існували неюрисдикційні (несудові) способи захисту, які йменувалися «самооборона», «необхідна оборона», «самодопомога», «самовільне встановлення» та ін. Дійсно, у певному сенсі всі зазначені категорії мають спільність цілей і можуть доповнювати або продовжувати одна одну.

Одні вчені об'єднували ці категорії, інші, навпаки, категорично поділяли їх. Так, Д.І. Мейер вважав, що «самозахист може бути виражений або у вигляді самооборони як особисте відображення посягань на право, або у вигляді самоуправства, коли особа особисто відновлює вже порушене право» [1, с. 301–302]. В.І. Синайський і Є.В. Васьковський окремо від самозахисту (необхідної оборони та крайньої необхідності) розглядали самодопомогу. Є.В. Васьковський самодопомогу ділив на активну (і в цьому разі розглядав її як самоуправство) і пасивну (самооборона). При цьому він писав, що «самодопомога – вкрай неправильний і недостатній засіб. Застосувати його з успіхом може тільки той, хто фізично сильніший

за свого супротивника. Інакше він не тільки не здійснить право, але і піддасть небезпеці свою особу. Набагато надійнішим і безпечнішим є інший шлях: вдатися до допомоги держави» [2, с. 129].

Так що ж брати за основу під час розгляду? На перший погляд, самозахист – це певна форма оборони особи та майна. Але є вона продовженням або, навпаки, протилежністю самовільному відновленню порушеного права і чи не переходить самозахист в самоуправство, якщо суб'єкт відновлює порушене право? І наскільки, до якої межі ця протидія суб'єкта права продовжує бути самозахистом? На жаль, навіть у межах цивільного права законодавцем не надано відповіді на настільки очевидні, поставлені практикою питання.

На превеликий жаль, норми сімейного законодавства в цій частині передбачено проігнорувати законодавцем. Близькі за змістом норми про самозахист, про необхідну оборону, про крайню необхідність об'єднані спільністю підходу законодавця, який виявився в тому, що в жодному галузевому законодавстві не сформульовано переліку способів самозахисту. Можливо, саме через вказівку способів можна було вийти на якісне визначення категорії самозахисту. Тільки з розгляду конкретних статей СК України можна зробити висновки про конкретні способи самозахисту, при цьому законодавець дозволяє, крім способів, зазначених у законі, застосовувати способи, які не суперечать вимогам справедливості, розумності та іншим загальним принципам законодавства. Подібна ситуація характерна і для інших галузей права. Таким чином, практично в будь-якій галузі права суб'єкту права надана можливість самостійного захисту в межах, які не виходять за вимоги, встановлені законом.

Досліджуючи особливості захисту права спільної власності подружжя, ми доходимо висновку, що самозахист у цій ситуації може бути тільки в разі, коли певне правопорушення, що спричинило шкоду праву спільної власності, вже відбулось, оскільки, коли є тільки перестороги до вчинення такого правопорушення, самозахист стане засобом охорони права спільної сумісної власності, а не його захистом.

Сучасний Сімейний кодекс допускає практично необмежене застосування цивільного законодавства до сімейних відносин, коли воно не суперечить їхній суті. Все це дає підстави говорити про правомірність застосування цивільно-правових норм, що регулюють порядок і умови самостійної реалізації права на самозахист до сімейних відносин. Однак, на думку М.А. Геворгяна, очевидно є неможливість беззастережного застосування самозахисту, сформульованого в нормах Цивільного кодексу, до сімейних правовідносин у зв'язку з тим, що цивільне законодавство передбачає можливість застосування самозахисту тільки особами, які є дієздатними. Разом із тим автор наголошує, що виняткова особливість самозахисту в сімейному праві полягає в тому, що особисто-довірчий характер сімейних правовідносин допускає застосування самозахисту сімейних прав навіть

недієздатними суб'єктами, якщо вони своїми діями перешкоджають порушення своїх законних інтересів [3, с. 102-110]. З таким твердженням автора ми не можемо погодитись повною мірою, оскільки ми переконані, що сімейні правовідносини настільки різноманітні, що визнавати їх всі особисто-довірчими досить складно. Особливо коли мова йде про відносини спільної власності подружжя, відносини щодо якої здебільшого регулюються нормами цивільного права. Додаткового обґрунтування така позиція може набути у зв'язку з тим, що право власності на окремі види майна, що можуть бути в тому числі об'єктами права спільної власності подружжя, передбачає наявність повної цивільної дієздатності власника. Викладене дає підстави зробити висновок, що заходи самозахисту права спільної власності подружжя можуть бути застосовані дієздатними особами.

Незважаючи на відносну зрозумілість і в деякому сенсі очевидність категорії «самозахист», єдиний підхід у юридичній науці відсутній. Визначення, що пропонуються вченими, іноді рішучим чином суперечать, виключають одне одного. Так, В.П. Грибанов самозахист цивільних прав визначає як вчинення уповноваженою особою не заборонених законом дій фактичного характеру, спрямованих на охорону його особистих або майнових прав і інтересів [4, с. 160]. До таких дій належать фактичні дії власника чи іншого законного володільця, спрямовані на охорону та захист майна, а також аналогічні дії, вчинені в стані необхідної оборони або в умовах крайньої необхідності тощо.

З цією точкою зору згодні В.А. Рясенцев [5, с. 256-266] та М.І. Усенко [6, с. 51], які у своїх роботах теж ототожили самозахист з діями в стані необхідної оборони та крайньої необхідності. Однак таке трактування самозахисту критикують Г.О. Свердлик і Є.Л. Страунінг [7, с. 18]. Вони відзначають, що самозахистом цивільних прав варто визнавати дії уповноваженої особи, які допускаються законом або договором, і спрямовуються на забезпечення недоторканності права, припинення порушення і ліквідацію наслідків цього порушення.

Наведені думки, вважаємо, красномовно демонструють полярність думки вчених навіть щодо поняття цієї категорії. При цьому в рамках сімейних правовідносин поняття самозахисту практично не досліджувалося. У зв'язку із цим варто привести визначення поняття, запропоноване Є.В. Каймаковою, яка самозахист в сімейному праві визначає як можливість уповноваженої особи використовувати дозволені законом засоби примусового впливу на правопорушника та примирні процедури погоджувального характеру, спрямовані на припинення можливого порушення прав і виникнення сімейно-правового спору, а також захищатиме права власними діями фактичного порядку [8, с. 10]. У запропонованому понятті вченим-юристом розглянуто більшість аспектів самозахисту. Судова практика із сімейних і цивільних прав часто звертається до самозахисту, не зачіпаючи визначення даного поняття. Хоча навіть у разі формування такого поняття судовою

практикою приймати його неможливо, у тому числі на тій підставі, що вітчизняне право не є прецедентним і така міжгалузєва категорія, як «самозахист», вимагає доктринального тлумачення.

У зв'язку з тим, що суб'єкти сімейних прав дуже різноманітні, способи їх самозахисту також характеризуються різноманітністю. У літературі ми зустрічаємо знову ж полярне ставлення авторів до способів самозахисту. Усі способи захисту сімейних прав, у тому числі права спільної власності подружжя, перебувають у тісній взаємодії та за своєю суттю спрямовані на єдиний результат, і додаткові, штучно розширювальні тлумачення того чи іншого способу захисту сімейних прав стирають кордони між правовими категоріями.

Бурхливе зростання кількості способів самозахисту права власності в останнє десятиліття висуває на перший план завдання їх наукової систематизації. У літературі визнавалося, що дії із самозахисту права власності далеко не однорідні, однак загалом проблема класифікації способів самозахисту ще не отримала достатнього освітлення.

Передумову для наукової дискусії навколо даної проблеми в 1999 р. заклав Є.Л. Страунінг, в роботі якого вперше приведена розгорнута класифікація способів самозахисту за цілою низкою підстав [9, с. 110]. Підхід зазначеного автора до систематизації способів самозахисту цивільних прав представляється обґрунтованим, хоча і не позбавленим істотних недоліків. До позитивних моментів даної класифікації слід віднести поділ способів самозахисту на оборонні та відновлювальні, що видається можливим використовувати як основу для розгорнутої класифікації способів самозахисту права спільної власності подружжя. Слабкою стороною класифікації Є.Л. Страунінг є включення в число способів самозахисту дій із самостійної охорони майна від передбачуваного порушення (установка замків, парканів тощо), а також цілої низки самостійних цивільно-правових інститутів, що мають інше призначення. Крім того, невіправданою видається жорстка дихотомія способів за підставою виникнення на «передбачені законом» або «передбачені договором», що виключає без будь-якої підстави зі способів самозахисту правомірні дії, не передбачені ні законом, ні договором. Тимчасом, на нашу думку, можливість існування таких способів прямо впливає з принципу диспозитивності цивільного права. Самозахист, на відміну від юрисдикційних форм захисту прав, може здійснюватися будь-якими діями, характер і послідовність яких не підкоряються визначеною процедурою. Один із подружжя або ж подружжя на свій розсуд вирішує, захищати порушене право чи ні, яку форму захисту обрати, самостійно вибирає спосіб самозахисту та право сконструювати новий спосіб самозахисту.

З інших класифікацій слід згадати запропонований М.С. Корабльовою розподіл способів самозахисту на фактичні («силові») і юридичні («несилові»). До фактичних способів пропонуються відносити дії в стані необхідної оборони

та крайньої необхідності, а до юридичних – заходи оперативного впливу та утримання [10, с. 175-185].

Численні роботи інших учених, в тому числі класиків цивілістики, не містять докладної систематизації способів самозахисту. У них дається лише загальне уявлення про погляди того чи іншого дослідника на зазначену проблему, висловлені у зв'язку з іншими питаннями, такими як охоронні заходи, захист прав, забезпечення зобов'язань, цивільно-правова відповідальність. З огляду на обмежене коло спеціальних досліджень з проблеми самозахисту права спільної власності подружжя, з одного боку, і взаємозв'язок самозахисту із суміжними інститутами – з іншого, такі роботи представляють значну цінність, оскільки дають змогу визначити межі самозахисту, без чого не можна здійснити подальше упорядкування її способів.

У межах полеміки навколо поняття самозахисту, що розгорнулася в науковій літературі з 1870 по 1920 рр. і з 1950 року по теперішній час, можна простежити п'ять основних підходів до визначення кола способів самозахисту цивільних прав:

1) фактичні дії (необхідна оборона, крайня необхідність) і заходи охоронного характеру (В.П. Грибанов, В.С. Єм, М.С. Карпов, В.А. Рясенцев, Е.А. Суханов, М.І. Усенко і С.В. Усольцева);

2) фактичні дії та утримання;

3) заходи оперативного впливу (Г.Я. Стоякін, В.М. Ведяхін, Т.Б. Шубіна);

4) фактичні дії та заходи оперативного впливу (Ю.Г. Басін, А.Г. Діденко);

5) фактичні дії, заходи оперативного впливу, включаючи утримання [10, с. 158; 11, с. 8].

Сучасні дослідники схилиються до останнього, найбільш розгорнутого трактування самозахисту. Крім того, деякі вчені відносять до способів самозахисту цивільних прав дії третьої особи з виконання обов'язку боржника без згоди останнього, дії спеціалізованих органів із захисту прав споживача [12, с. 17; 13, с. 13-14]. Найбільш великий перелік способів самозахисту цивільних прав, наведений в роботах Є.Л. Страунінг і С.М. Веретеннікова, містить (крім дій фактичного характеру і заходів оперативного впливу) заставу, банківську гарантію, договір страхування, з чим важко погодитися з огляду на те, що більшість перерахованих інститутів мають самостійне значення і не відповідають ознакам самозахисту. Водночас у літературі простежується також протилежна тенденція до звуження кола способів самозахисту шляхом виключення цілого ряду правовідносин [14, с. 44; 15, с. 18-20]. Таким чином, зважаючи на різноманітність підходів до поняття самозахисту (навіть у сучасних дослідників), необхідно констатувати відсутність будь-якого загально визнаного переліку способів самозахисту, а тим більше способів самозахисту права спільної власності подружжя.

Розвиваючи ліберальний погляд на самозахист, вважаємо, що поняття самозахисту права спільної власності подружжя об'єднує фактичні та юридичні дії, що застосовуються подружжям

(одним із подружжя) для захисту своїх прав у позадоговірних і в договірних відносинах і є тотожним поняттю неюрисдикційної форми захисту. Грунтуючись на такій позиції, ми пропонуємо відносити до способів самозахисту права спільної власності подружжя будь-які форми самостійної поведінки подружжя (одного з подружжя), які здійснюються ним, поперше, з метою захисту права спільної власності, по-друге, поза волею порушника права і, по-третє, без звернення до судових і адміністративних органів. Під зазначені критерії, зокрема, підпадають такі передбачені законом засоби, як: 1) дії в стані необхідної оборони та крайньої необхідності; 2) самозахист володільця; 3) одностороння відмова від виконання договору або його зміна в односторонньому порядку; 4) заходи оперативного впливу, включаючи утримання; 5) присвоєння завдатку; 6) позасудовий продаж застави або утримуваної речі, продаж предмету договору підряду, а також ціла низка дій, хоча і не передбачених законом, але визнаних як засоби самозахисту судовою практикою.

Самозахист права спільної власності подружжя має свої ускладнення, пов'язані зі специфікою таких відносин. Коли подружжя або ж один з подружжя здійснює будь-які заходи із самозахисту спільного майна, це, з одного боку, не викликає жодних застережень. Однак в цій ситуації ми можемо говорити про дії в майнових інтересах без доручення. Особливу складність це питання має тоді, коли власність є сумісною і не можна визначити чий саме частині майна було спричинено шкоду. Відповідно до ч. 1 ст. 1158 ЦК України, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх усунення або зменшення. Реалізуючи це право, один з подружжя може понести витрати під час здійснення дій в майнових інтересах іншого з подружжя. Ці втрати можуть бути з спільного майна або ж з особистого майна особи. Виходячи з того, що дії в майнових інтересах без доручення, є одночасно і способом самозахисту прав іншої особи і підставою виникнення позадоговірного зобов'язання, то умови виникнення цього зобов'язання одночасно виступають і критерієм правомірності самозахисту.

Також важливо при вчиненні порушення права спільної сумісної власності подружжя одним з подружжя визначити можливі та адекватні способи самозахисту, які можуть бути застосовані іншим з подружжя. З одного боку, власник має право вчиняти будь-які із своїх майном, однак у разі, коли наявною є співвласність із невідделеною часткою, такі права одного з подружжя жорстко обмежені правами іншого з подружжя.

Необхідно зазначити, що така позиція одного з подружжя, що захищає свою власність від іншого з подружжя, досить схожа із самозахистом володіння і полягає насамперед у вчиненні дії самим власником, чіє фактичне панування над річчю порушено або створює загрозу позбавлення володіння. Ці дії можуть виражатися як в запобіжних засобах (наприклад, зведення паркану по периметру земельної ділянки), так і безпосередніх (фізичних) діях, спрямованих на запобігання самоуправству. Але обов'язково

потрібно враховувати, що порушення права спільної власності на момент застосування цих заходів вже відбулось або ж триває.

Важливим у цьому разі є надання власникам (законним і незаконним) можливості самостійно здійснювати захист свого володіння, хоча ніяких законних прав у особи може і не бути. У цьому полягає один з елементів новизни захисту володільця. Але при цьому власник не повинен перевищити межі необхідної оборони і крайньої необхідності, оскільки в даному випадку мова буде йти не тільки про визначення розміру шкоди, але в деяких випадках і про кримінальну кваліфікацію вчинених дій, відповідно до сформованої судової практики.

Таким чином, *самозахист* права спільної власності подружжя, на наш погляд, є діями у відповідь на порушення права спільної власності подружжя, самостійними, такими, що володіють співмірністю наслідків даного порушення, прямо не забороненими законом, спрямованими на припинення і відновлення порушень права спільної власності, реалізація яких тягне набуття (досягнення) охоронюваних законом інтересів, за умови неперевищення встановлених законом меж.

Самозахист, однак, не можна визнати єдиною неюрисдикційною формою захисту права спільної власності подружжя, тому що, наприклад, самостійне припинення або зміна договірних відносин, у зв'язку з якими виникло порушення права спільної власності подружжя, також є неюрисдикційною формою захисту.

Припинення дій, у свою чергу, може реалізуватися як в судовому, так і в несудовому порядку. Вважаємо, вирішальним моментом у визначенні самозахисту є така ознака, як «самостійність», коли нормою чинного законодавства вирішуються або забороняються самостійні дії, спрямовані на захист порушених прав.

Висновки

У зв'язку із викладеним вважаємо, що правову категорію «самозахист» з точки зору чинного законодавства слід розглядати як конкретний інститут, який має свій правовий режим, певну систему засобів, способів здійснення суб'єктом захисту своїх прав у разі їх порушення чи загрози такого порушення.

Помітне зростання кількості способів самозахисту останнім часом висуває першочергове завдання проведення їх наукової систематизації. Напевно, єдине, в чому схожі автори, що стосується цієї проблематики, полягає в тому, що дії із самозахисту права спільної власності подружжя вкрай неоднорідні та вимагають визначення та класифікації на законодавчому рівні.

Природно, що з плином часу визначений нами перелік буде розширюватися в силу того, як цивільний оборот буде відшукувати нові, більш ефективні механізми впливу на недобросовісну сторону. Разом із тим, як зазначалося вище, перелік способів самозахисту права спільної власності подружжя не підлягає розширенню завдяки інститутам, що мають самостійну правову природу, а також інші функції: страхування, застава, гарантія.

Список використаних джерел:

1. Мейер Д.И. Русское гражданское право : в 2 ч. : [учебник] / Д.И. Мейер. – 2-е изд., испр. – М. : Статут, 2000. – Ч. 1. – 831 с.
2. Васильковский Е.В. Учебник гражданского права / Е.В. Васильковский. Вып. 1: Введение и Общая часть. – СПб. : Изд. юрид. кн. маг. Н.К. Мартынова, 1984. – 169 с.
3. Геворгян М.А. Некоторые теоретические аспекты самозащиты как способа защиты семейных прав / М.А. Геворгян // Вестник Пермского университета : Серия «Юридические науки». – 2014. – № 4. – С. 102-110.
4. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав / В.П. Грибанов. – М. : Статут, 2000. – 411 с.
5. Рясенцев В.А. Осуществление и защита гражданских прав / В.А. Рясенцев // Советское гражд. право : в 2 ч. : [учебник] / [под ред. В.А. Рясенцева]. – М., 2002. – Ч. 1. – С. 256-266.
6. Усенко М.И. Гражданско-правовая защита прав и свобод советских граждан / М.И. Усенко // Советский закон и гражданин. Юрид. справочник: в 2 ч. / [под ред. Б.М. Бабия]. – К. : Наук. думка, 2000. – Ч. 1. – С. 50-66.
7. Свердлык Г.А. Понятие и юридическая природа самозащиты гражданских прав / Г.А. Свердлык, Э.Л. Страунинг // Государство и право. – 1998. – № 5. – С. 17-24.
8. Каймакова Е.В. Защита семейных прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Е.В. Каймакова. – Курск, 2011. – 25 с.
9. Страунинг Э.Л. Самозащита гражданских прав : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Э.Л. Страунинг. – М., 1999. – 241 с.
10. Кораблева М.С. Гражданско-правовые способы защиты прав предпринимателей : дис. ... канд. юрид. наук / М.С. Кораблева. – М., 2002. – 210 с.
11. Веретенникова С.Н. Меры самозащиты в российском гражданском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / С.Н. Веретенникова. – Екатеринбург, 2004. – 23 с.
12. Богдан В.В. Гражданско-правовые способы защиты прав потребителей в сфере торговли и услуг / В.В. Богдан // Юрист. – 2003. – № 7. – С. 17-26.
13. Горбунова Л.В. Исполнение обязательства третьим лицом без согласия должника / Л.В. Горбунова // Право и экономика. – 2004. – № 1. – С. 13-14.
14. Богданова Е.Е. Формы и способы защиты гражданских прав и интересов / Е.Е. Богданова // Журнал российского права. – 2003. – № 6. – С. 42-46.
15. Завидов Б. Гражданские права предпринимателей нуждаются в защите / Б. Завидов, О. Гусев // Законодательство и экономика. – 2000. – № 8 (196). – С. 18-20.

Статья посвящена проблемам определения понятия и видов самозащиты права совместной собственности супругов. Проанализированы и определены основные подходы к понятию самозащиты, проведена классификация способов самозащиты. Сделан вывод, что понятие самозащиты права совместной собственности супругов объединяет фактические и юридические действия, применяемые супругами (одним из супругов) для защиты своих прав во внедоговорных и в договорных отношениях и является тождественным понятию неюрисдикционной формы защиты. Проанализированы осложнения, возникающие при осуществлении самозащиты как супругами, так и каждым из супругов отдельно.

Ключевые слова: самозащита, право общей собственности, супруги, необходимая оборона, удержание.

Article is devoted to problems of determination of a concept and types of self-defense of the right of a joint property of spouses. The main approaches to a concept of self-defense are analyzed and determined; classification of methods of self-defense is carried out. The conclusion is drawn that the concept of self-defense of the right of a joint property of spouses unites the actual and legal acts applied by spouses (one of spouses) to protection of the rights in non-contractual and in contractual relations and is identical to a concept of not jurisdictional form of protection. The complications arising in case of implementation of self-defense both spouses and each of spouses separately are analyzed.

Key words: self-defense, right of a common property, spouse, justifiable defense, distraint.

